

Posudky Bezpečnostní služby (*Sicherheitsdienst*) na české prehistoriky. Ke konstituování Badatelské rady pro pravěk (*Forschungsrat für Vorgeschichte*) v letech 1940–1942

Miloš Hlava

1. ÚVODEM...

Součástí zákulisí archeologie bylo zhruba od přelomu 19. a 20. století zadávání a zpracování písemných posudků, jež hodnotily kandidáty na různé institucionální posty. Třebaže v národnostně české archeologii nenalezl tento způsob selekce uchazečů v první polovině 20. století výraznější uplatnění, v národnostně německé archeologii byl naopak považován za standardní součást výběrových řízení, obdobně jako např. v Německé říši. Primárně šlo nejen o shrnutí odborných a organizačních schopností, ale také charakterových vlastností jednotlivých kandidátů. Jakkoliv při rozhodování o obsazení uprázdněných či nově zřízených pracovních míst hrály vždy nemalou roli rovněž osobní vazby a ústně sdělované informace, písemně zformulovaná stanoviska byla z pochopitelných důvodů považována za oficiální vyjádření, jakkoliv byla důvěrná a sloužila interním potřebám zadavatelů. V českých zemích je ostatně pramenně velmi dobře doloženo např. zadávání a vypracování posudků na kandidáty na místo vedoucího nové stolice prehistorie na Německé univerzitě v Praze ve dvacátých letech 20. století, a to především při druhém pokusu o jeho obsazení v roce 1923 (*Blažek 2006*, 232).

V porovnání s posudky kolegů z oboru se kvalitativně lišila vyjádření státních úřadů, resp. bezpečnostních orgánů, neboť zohledňovala primárně nikoliv odbornost, organizační schopnosti či charakterové vlastnosti kandidátů, ale jejich loajalitu vůči panujícím politickým poměrům. V československé meziválečné archeologii lze v tomto směru poukázat např. na příslušná stanoviska shromážděná v roce 1934 ministerstvem školství a národní osvěty v souvislosti s plánovaným jmenováním jednatelů Státního archeologického ústavu. Kvůli negativním vyjádřením o státní spolehlivosti byli tehdy z připraveného seznamu vyřazeni čtyři kandidáti německé národnosti – Gustav Hiersche, Kurt Oberdorffer, Wilhelm Pleyer a Max Wurdinger (*Hlava 2020a*, 18–23, 29–30 – Příloha 1, pozn. 6). Další z navrhovaných kandidátů – Josef Jankovich, který měl působit na Podkarpatské Rusi – byl sice apriorně podezřelý kvůli své maďarské národnosti, avšak ze souboru budoucích jednatelů nakonec odstraněn nebyl (*Hlava 2020a*, 18 – pozn. 6).

Oba typy zjišťování informací se uplatnily také v nových poměrech Protektorátu Čechy a Morava od března 1939. Ústřední (ovšem nikoliv zcela výhradní!) postavení v tomto směru tehdy připadlo Úřadu říšského protektora jako zadavatel. Charakteristický byl např. jeho postup při shromažďování informací o osobnostech interně vytipovaných pro případné působení v Protektorátu Čechy a Morava – v Archeologickém ústavu,¹ Národním muzeu a Moravském zemském muzeu. O posudky bylo v létě 1940 požádáno několik říšskoněmeckých prehistoriků, kteří hodnotili především odbornou a organizační zdatnost kandidátů, stranou však nezůstaly ani jejich charakterové vlastnosti, a to zcela v duchu obdobných předválečných vyjádření (podrobně *Hlava 2020b*, 317–320, 334–338 – Příloha 6–9). Vybraní kandidáti byli poté z podnětu Úřadu říšského protektora prolustrováni protektorátním ústředím Bezpečnostní služby (*Sicherheitsdienst*) – vedoucím úsekem v Praze (*Leitabschnitt Prag*), jehož vyjádření bylo považováno za nezbytné. Zde však byly v centru zájmu politické názory a vztah k nacionálně socialistické ideologii, nikoliv

1 Původní název Státní archeologický ústav byl z podnětu Úřadu říšského protektora v září 1939 změněn na Archeologický ústav (v Praze) (*Hlava 2018a*, 7 – pozn. 2). Text tuto změnu důsledně reflektuje.

odborné schopnosti. Je vhodné konstatovat, že u vyjádření Bezpečnostní služby šlo o pravidlo, jakkoliv v uvedeném případě jsou (prozatím?!) k dispozici pouze dva posudky o Karlu Huckem, od podzimu 1940 předurčeném pro roli ředitele Moravského zemského muzea v Brně (*Hlava 2021*, 152, pozn. 10, obr. 1).

Jedním z dosud neznámých (resp. v literatuře o dějinách archeologie nevyužitých) dokladů tohoto typu jsou vyjádření Bezpečnostní služby ke kandidátům na členy Badatelské rady pro pravěk (*Forschungsrat für Vorgeschichte*),² koordinačního tělesa zřízeného při Archeologickém ústavu za vydatné asistence Úřadu říšského protektora v roce 1942 s úmyslem ovládnout jeho prostřednictvím národnostně českou protektorátní archeologii. Způsob konstituování Badatelské rady pro pravěk byl představen velmi podrobně před čtyřmi lety, a to s využitím archivních pramenů, především dobové úřední korespondence (*Hlava 2018a*). První konkrétní návrh s výčtem potenciálních členů z listopadu 1940, který byl dílem Lothara Zotze, říšskoněmeckého prehistorika povoláného v září 1939 na Německou Karlovu univerzitu, obsahoval mimo jiné jména šesti českých prehistoriků – Karla Absolona, Jaroslava Böhma, Jana Eisnera, Jana Filipa, Josefa Skutila a Bedřicha Svobody. V následujících měsících se však toto složení proměnilo – ze seznamu vypadli Karel Absolon a Jan Eisner, naopak byl do něj v létě 1941 nově zařazen Jiří Neustupný (*Hlava 2018a*, 10, 13, tab. 1). V této podobě byl kvintet českých prehistoriků (tj. Jaroslav Böhm, Jan Filip, Jiří Neustupný, Josef Skutil, Bedřich Svoboda) v květnu 1942 do Badatelské rady pro pravěk jmenován (*Hlava 2018a*, 16). Důvod proměny složení skupiny národnostně českých prehistoriků mezi listopadem 1940 a létem 1941 z tehdy dostupných pramenů nevyplýval. Ve specifické části fondu Úřad říšského protektora v Národním archivu však byly v následujících letech identifikovány dokumenty, které nenechávají prostor pro pochybnosti o motivu změny. Byly jím právě posudky Bezpečnostní služby.³

2. OKOLNOSTI VZNIKU POSUDKŮ

Politické a státoprávní změny roku 1939, jež se odehrály v českých zemích, výrazně zasáhly rovněž do archeologie. Ta se stala již záhy po vzniku Protektorátu Čechy a Morava objektem zájmu říšskoněmecké prehistorie, jež chtěla přetvořit její strukturu a činnost hlavních oborových organizací podle vzoru obvyklého v řadě zemí Německé říše. Do centra její pozornosti se od počátku dostal Státní archeologický ústav, elitní badatelská instituce konstituovaná v Praze v letech 1919–1920. Podle plánu zformulovaného po předchozích diskusích říšským ministerstvem vědy, výchovy a vzdělávání v červnu 1939 měl být přetvořen v instituci zabývající se prioritně archeologickou památkovou péčí. Zároveň měl být do něj dosazen minimálně jeden německý prehistorik kvůli získání kontroly nad jeho činností a využití odborného potenciálu (*Blažek – Lutovská 2002*, 617–618, 621–623 – Příloha 1).

Badatelským centrem se měla stát Německá univerzita v Praze, přetvořená k 1. září 1939 v Německou Karlovu univerzitu. Na ní od září 1939 působil Lothar Zetz, říšskoněmecký prehistorik spojený ve třicátých letech 20. století především se slezskou Vratislaví. Ten již na podzim 1939 sepsal svoji představu o činnosti univerzitního Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou (*Institut für Ur-, Vor- und Frühgeschichte*), v nějž byl transformován původní Pravěký seminář (*Vorgeschichtliches Seminar*) konstituovaný v roce 1929. Šlo ovšem o náměty, které se týkaly výhradně Německé Karlovy univerzity a jejího prehistorického pracoviště (*Hlava 2017*, 23, 31–32 – Příloha 1). První Zetzovy koncepční představy o organizaci celé protektorátní archeologie byly písemně zaznamenány teprve v květnu a červnu 1940, zjevně poté co se seznámil se zákulisím oboru v prostředí, které až do září 1939 neznal. Jako výsledek diskuse s Wilhelmem Saurem, rektorem Německé Karlovy univerzity, zformuloval tehdy svoji představu o způsobu ovládnutí protektorátní archeologie. Zetz považoval za důležité, aby byla přijata zákonná norma o ochraně archeologických památek (*Blažek – Lutovská 2002*, 618, 623–624 – Příloha 2; *Hlava 2018a*, 9, 21–23 – Příloha 1–2). Také

2 Prakticky až do října 1942 se v dobových archivních pramenech objevuje termín *Forschungsrat* (resp. Badatelská rada). Oficiální název nakonec zněl *Forschungsrat für Vorgeschichte* (resp. Badatelská rada pro pravěké dějiny). V celém textu používám důsledně pouze tradiční český překlad definitivního německého názvu – Badatelská rada pro pravěk (srv. *Hlava 2018a*, 8 – pozn. 4).

3 Použité zkratky: MÚA AV ČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i.; NA – Národní archiv; sign. – signatura. Pravopis dobových textů (především interpunkce) byl upraven jen v nezbytných případech.

však navrhl, aby byl úředně jmenován do pozice, jež by mu zajistila dohled a kontrolu nad činností Archeologického ústavu. Rektor Saure předal všechny Zotzovy podněty Úřadu říšského protektora (*Hlava 2018a*, 9, 21 – Příloha 1).

Zatímco idea vytvoření zákonné normy regulující archeologické výzkumy i ochranu archeologických památek byla v Úřadu říšského protektora přijata se zájmem a záhy byly zahájeny práce na její přípravě, které vyvrcholily v červnu 1941 přijetím vládního nařízení o archeologických památkách (*Hlava v přípravě*), s Zotzovými pravomocemi vůči Archeologickému ústavu to bylo složitější. Uskutečnění Zotzovy představy by totiž výrazně posílilo jeho postavení a přesně to nechtěli v Černínském paláci připustit. Přesto již v červenci 1940 Karl Hermann Frank, státní podtajemník v Úřadu říšského protektora, oficiálně žádal Bezpečnostní službu o posudek na Lothara Zotze. Odpověď přišla teprve v září 1940 a poskytnuté hodnocení bylo veskrze pozitivní: „Zotz ist ein guter Kenner der Vor- und Frühgeschichte des Südostraumes: von dem Ahnenerbe wird er in seinen Bestrebungen unterstützt. Der Reichsführer SS, dem er persönlich bekannt ist, interessiert sich für seine Arbeitspläne. Er wird demnächst auch eine zwischen dem Reichsführer und dem slowakischen Ministerpräsidenten vereinbarte Ausgrabung in der Slowakei im Auftrage des Ahnenerbes durchführen.“⁴ Bezpečnostní služba přitom mohla čerpat mimo jiné z údajů, které v předchozích měsících systematicky shromáždila o docentech a profesorech Německé Karlovy univerzity, včetně Lothara Zotze.⁵ Snad v jejím kladném stanovisku hrály roli také zmíněné Zotzovy kontakty s SS a jeho Výzkumnou a učenou společností „Dědictví předků“ (*Forschungs- und Lehrgemeinschaft „Das Ahnenerbe“*), neboť Bezpečnostní služba byla pevně spojena právě s SS nejen svými kořeny, ale také aktuálním postavením v hierarchii mocenských struktur nacionálně socialistického Německa.

Výsledkem diskusí mezi Lotharem Zotzem a kompetentními úředníky v Úřadu říšského protektora byl nakonec písemný návrh z 11. listopadu 1940 na zřízení Badatelské rady pro pravěk. Předložil jej Lothar Zotz, zjevně ve snaze nalézt kompromis mezi svým původním záměrem a negativním stanoviskem úředníků v Úřadu říšského protektora. Mělo jít o těleso, které by stanovovalo každoročně náplň činnosti Archeologického ústavu. Jeho členy mělo být osm německých a šest českých prehistoriků, tj. národnostně němečtí prehistorikové měli mít převahu, a Zotz uvedl také konkrétní jména (*Hlava 2018a*, 10, tab. 1). Na tyto potenciální kandidáty musela nyní Bezpečnostní služba vypracovat posudky. Příslušná žádost z Úřadu říšského protektora byla odeslána vzápětí, 13. listopadu 1940. Bezpečnostní služba odpověděla teprve den před Vánoce 1940 (Příloha 1).⁶

Třebaže v plánech, jež vznikly v létě a na podzim 1940 v Úřadu říšského protektora, hrála Badatelská rada pro pravěk poměrně důležitou roli, neboť její konstituování mělo navázat na přijetí vládního nařízení o archeologických památkách, v prvních měsících roku 1941 byla tato záležitost odsunuta do pozadí. Teprve na počátku dubna 1941 byla z podnětu Lothara Zotze oživena. Reálné obrysy přesto začala získávat teprve za další tři měsíce (*Hlava 2018a*, 10, 12–14). V původně plánovaném složení Badatelské rady pro pravěk však došlo ke změnám. Ze šesti českých kandidátů byli vyřazeni Karel Absolon a Jan Eisner, naopak nejpozději na počátku července 1941 je nahradil Jiří Neustupný.⁷ Na něho nyní musela vypracovat posudek Bezpečnostní služba. Dne 8. července 1941 se na ni obrátil Wolf von Both z Úřadu říšského protektora s příslušnou žádostí.⁸ Bezpečnostní služba si ale tentokrát dala na čas. Když ani po čtyřech měsících nedošla do Černínského paláce žádná odpověď, Wolf von Both v druhé polovině listopadu 1941

4 Dopis vedoucího úseku Praha Bezpečnostní služby (H. Böhme) K. H. Frankovi, 9. září 1940; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 206, sign. 114-208-1.

5 Kartotéční lístek (L. Zotz); NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 207, sign. 114-209-8.

6 Přestože vyjádření Bezpečnostní služby je dochováno v kompletní podobě, interní dobová paginace dokumentu začíná od strany 2. Úvodní strana spisu/odpovědi není k dispozici a lze se jen dohadovat, co bylo jejím obsahem.

7 Dopis W. von Botha K. von Burgsdorffovi, 11. července 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1 [„Als Mitglieder werden im Einvernehmen mit Oberrat Kraus folgende Vorgeschichtsforscher benannt: (...) 5 tschechische: Böhm-Prag, Neustupny-Prag, Filip-Prag, Svoboda-Prag, Skutil-Brünn.“]. Franz Kraus, rodák z Jičína, byl německým úředníkem v ministerstvu školství a národní osvěty (*Mohn 2018*, 146–147, pozn. 275).

8 Kopie dopisu Úřadu říšského protektora (W. von Both) vedoucímu úseku Praha Bezpečnostní služby, 8. července 1941; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 202, sign. 114-204-7.

svoji žádost opakoval.⁹ Ze sídla protektorátní centrály Bezpečnostní služby v Praze-Bubenči reagovali teprve 18. prosince 1941 (Příloha 2).¹⁰

Dodejme, že jmenování členů Badatelské rady pro pravěk proběhlo nakonec teprve v květnu 1942. Ve srovnání s původní představou z podzimu 1940 došlo k výrazné změně poměru sil mezi českými a německými prehistoriky (konečný poměr byl 5 : 13 oproti původnímu poměru 6 : 8). Proměnilo se také poslání celého tělesa – Badatelská rada pro pravěk měla být sice zřízena při Archeologickém ústavu, měla však koordinovat aktivity v celé protektorátní archeologii. Pro téma tohoto článku však tento vývoj a ani další osudy Badatelské rady pro pravěk nejsou směrodatné (podrobně *Hlava 2018a; tůž 2018b*).

3. OBSAH POSUDKŮ A HODNOVĚRNOST INFORMACÍ

Informace, jež obsahují oba posudky Bezpečnostní služby (Příloha 1–2), je možné posuzovat z různých hledisek. Proto upozorníme, že na tomto místě bude naše pozornost zaměřena výhradně na faktografickou přesnost údajů a omezíme se pouze na národnostně české prehistoriky. Bez ohledu na míru hodnověrnosti sdělených informací přitom platí, že (mimo jiné!) právě z těchto posudků vycházela rozhodnutí o členství v Badatelské radě pro pravěk. Zda byly poskytnuté údaje vskutku pravdivé/objektivní či nikoliv, nehrálo (podstatnou) roli.

V obecné rovině lze konstatovat, že u každého z českých kandidátů bylo standardně zjišťováno politické přesvědčení, resp. míra angažovanosti v politickém/veřejném životě, zároveň ovšem nebyly pominuty ani informace o profesním působení. Zopakujme, že ze sedmi českých prehistoriků, k nimž se Bezpečnostní služba při této příležitosti vyjádřila, dva sítém posudků neprošli a byli z dalších úvah o členství v Badatelské radě pro pravěk vyloučeni – Karel Absolon a Jan Eisner. Věnujme proto nejprve pozornost jim, neboť informace, které Bezpečnostní služba poskytla Úřadu říšského protektora, nenechávají podle mého soudu prostor pro pochybnosti o důvodech, jež byly příčinou jejich vyřazení.

Karlu Absolonovi bylo věnováno nejvíce prostoru, téměř třetina prvního z posudků (Příloha 1). Z informací poskytnutých Bezpečnostní službou zaujme nejen nesprávné datum narození 16. dubna 1877 (Karel Absolon se narodil 16. června 1877), ale také mylné údaje o jeho aktuálním podílu na výzkumu v Dolních Věstonicích. Realita totiž byla výrazně odlišná – v roce 1939 se tamějších výzkumů ujal Assien Bohmers pod záštitou *Ahnenerbe* (srv. např. *Oliva 2014*, 32–34). Pouze nepřesné (nikoliv zcela mylné!) byly informace o dvou soudních procesech, do nichž byl Karel Absolon zatažen údajně zhruba před pěti lety – obzvláště podstata soudního sporu s Franzem Čupíkem byla výrazně překroucena. U výroku o bývalém německém císaři Vilémovi II. a Adolfu Hitlerovi šlo o zjevné denunciantství některého z Absolonových spolupracovníků – zmínka o jeho pronesení (mimo jiné) v laboratoři zoologického oddělení Moravského zemského muzea přitom naznačuje, odkud tato informace pocházela.¹¹ Pro vyřazení ze seznamu kandidátů na členství v Badatelské radě pro pravěk však byla zřejmě klíčová jiná informace – Absolonovo ocenění Józefa Kostrzewského v úvodní přednášce popularizačního cyklu *Nové objevy a nálezy*, pořádaného ve spolupráci Archeologického ústavu, Národního muzea a Společnosti českých prehistoriků (proslovena byla 14. listopadu 1940).¹² Podle sdělení Bezpečnostní služby s Absolonovým odstraněním z okruhu kan-

9 Koncept dopisu Úřadu říšského protektora (W. von Both) vedoucímu úseku Praha Bezpečnostní služby, 20. listopadu 1941; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 202, sign. 114-204-7.

10 Dochoval se dokonce koncept třetího dopisu, který však již nebyl odeslán – viz koncept dopisu Úřadu říšského protektora (W. von Both) vedoucímu úseku Praha Bezpečnostní služby, leden 1942; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 202, sign. 114-204-7.

11 V této souvislosti je vhodné poukázat na posudek Bezpečnostní služby o Josefu Daniovi, jednom z blízkých Absolonových spolupracovníků, zaměstnaném právě v inkriminované laboratoři: „*Er leitete in dessen Auftrag verschiedene Ausgrabungen in Wisternitz, in den Mazocha-Höhlen usw. Auch hier hatte er wegen seiner deutschen Haltung und seines Einsatzes für deutsche Belange, vor allem durch Prof. Absolon selbst, der ihn stets als ‚Hakenkreuzler‘ bezeichnete, sehr zu leiden. Es wurde ihm auch mit Entlassung gedroht und nur mit Rücksicht auf seine grossen Fähigkeiten und weil er im Museum nur schwer zu ersetzen war, wurde er auf seinem Posten belassen. (...) Er trat sehr früh der SdP bei und ist jetzt Mitglied der NSDAP. Der Brüner SA gehört er seit ihren ersten Gründungstagen an.*“ Viz dopis vedoucího úseku Praha Bezpečnostní služby (M. Wolf) Úřadu říšského protektora, 13. listopadu 1940; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 195, sign. 114-197-12 (se zkomoleným příjmením Karla Absolona v originále).

didátů na členství v Badatelské radě pro pravěk souhlasil ještě před poskytnutím posudku Úřadu říšského protektora sám Lothar Zotz („*Prof. Zotz hält auf Grund dieses Vorfalles die Beteiligung des A. an dem vorgeschlagenen Forschungsrat nicht mehr für tragbar.*“).¹³ A není rozhodně bez zajímavosti, že obdobné (a zčásti totožně formulované) informace poskytla Bezpečnostní služba o Karlu Absolonovi ještě jednou. Dne 30. dubna 1941 totiž Státní ústav pro výzkum německé hudby (*Staatliches Institut für Deutsche Musikforschung*) v Berlíně žádal Úřad říšského protektora o informace o Karlu Absolonovi, a to „*besonders darüber, ob eine Arbeitsverbindung mit ihm erwünscht erhalten wird.*“ Absolon se totiž obrátil s nabídkou článku o nálezů píšely z doby kamenné na redakci časopisu *Archiv für Musikforschung*, který tato instituce vydávala.¹⁴ Úřad říšského protektora poté oslovil v květnu 1941 Bezpečnostní službu,¹⁵ která na konci června 1941 přes všechny Absolonovy hříchy (včetně jeho výroku o Adolfu Hitlerovi a ocenění Józefa Kostrzewského) shrnovala: „*Trotzdem A. in politischer Beziehung unbedingt abgelehnt werden muss, dürfte gegen das Erscheinen eines Beitrags von ihm in der Zeitschrift ‚Archiv für Musikforschung‘ nichts einzuwenden sein, da es als erwünscht angesehen werden muss, wenn öffentlich anerkannte tschechische Wissenschaftler ihre Artikel nicht in tschechischen, sondern in deutschen Fachzeitschriften veröffentlichen.*“¹⁶ (sr. Zajíček – Oliva – Kostrhun 2021, 378). Z Úřadu říšského protektora poté do Berlína sdělovali, že proti publikování Absolonova článku v odborném časopise nejsou žádné námítky.¹⁷

Motiv vyřazení Jana Eisnera je podle mého soudu z posudku rovněž zřejmý. Překážkou se staly jeho aktuální politické názory, jež ostatně byly konzistentní s jeho někdejší členstvím v národně socialistické straně – Bezpečnostní služba jej totiž charakterizovala jako přívržence Edvarda Beneše („*ist auch heute noch als Beneschanhänger bekannt*“). Rovněž v informacích sdělených o Eisnerovi lze ovšem upozornit na faktografickou nepřesnost – Eisnerova konzervátorská funkce ve Státním archeologickém ústavu v letech 1920–1936 totiž rozhodně nebyla vázána na jeho pobyt v Praze („*hielt sich jedoch zeitweise in Prag auf, wo er die Funktion eines Konservators des tschechischen Staatlichen Archäologischen Institutes inne hatte*“). Mimo zorné pole Bezpečnostní služby zůstala kupodivu Eisnerova funkce jednatele Archeologického ústavu pro politický okres Poděbrady, jímž byl od dubna 1940 (*Hlava 2020a*, tab. 2).

Zbývající pětice českých prehistoriků lustračním sítím Bezpečnostní služby prošla.¹⁸ Patrně nejpřesnější informace se Bezpečnostní službě podařilo shromáždit o Jaroslavu Böhmovi, řediteli Archeologického ústavu. Z politického hlediska bylo sice zmíněno jeho někdejší členství v národně demokratické straně („*Kramařpartei*“)¹⁹ a současné členství v Národním souručenství, přesto byl považován za loajálního.

12 Kopie a koncept dopisu Archeologického ústavu (J. Böhm) pravěkému oddělení Národního musea, 7. ledna 1941; MÚA AV ČR, fond Státní archeologický ústav, karton 9, inv. č. 100.

13 Právě v okolnostech vzniku posudku Bezpečnostní služby (a jeho obsahu) může mít reálné jádro informace Valérie Absolonové (vdovy po Karlu Absolonovi) o pamětnickém výroku Lothara Zotze, proneseném v roce 1966. Vzpomínal na svoji první návštěvu Černínského paláce, při níž (prý) při rozhovoru s říšským protektorem Konstantinem von Neurathem intervenoval za Karla Absolona (*Oliva – Kostrhun 2019*, 127). Z archivních pramenů, které mám k dispozici, totiž neznám žádnou jinou situaci, kdy by byl Lothar Zotz konfrontován s činností Karla Absolona ve vztahu k německým úředním místům v Praze.

14 Dopis Státního ústavu pro výzkum německé hudby Úřadu říšského protektora (prostřednictvím říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání), 30. dubna 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1.

15 Koncept dopisu Úřadu říšského protektora vedoucímu úseku Praha Bezpečnostní služby, 21. května 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1.

16 Dopis vedoucího úseku Praha Bezpečnostní služby (M. Wolf) Úřadu říšského protektora, 25. června 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1.

17 Koncept dopisu Úřadu říšského protektora Státnímu ústavu pro výzkum německé hudby (prostřednictvím říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání), 7. července 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1. Není bez zajímavosti, že Státní ústav pro výzkum německé hudby odpověď v Praze urgoval – viz dopis Státního ústavu pro výzkum německé hudby Úřadu říšského protektora (prostřednictvím říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání), 1. července 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1.

18 Viz též dopis W. von Botha K. von Burgsdorffovi, 11. července 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538, sign. I-10 V-5-1 („*Für Neustupný ist ein SD-Gutachten angefordert; für die übrigen Tschechen liegen positive Gutachten vor.*“).

19 V dotazníku pro ministerstvo školství a národní osvěty v prosinci 1940 však Jaroslav Böhm uvedl, že byl členem Národního sjednocení. To vzniklo v roce 1934 z několika politických uskupení, mimo jiné za účasti Národní de-

Jan Filip byl nepřesně označen za funkcionáře Archeologického ústavu; ve skutečnosti byl od roku 1935 jednatelem Státního archeologického ústavu pro politické okresy Mnichovo Hradiště a Mladá Boleslav, v roce 1940 byla jeho působnost omezena pouze na politický okres Mnichovo Hradiště (*Hlava 2020a*, tab. 2) – zaměstnancem této instituce se stal teprve 15. května 1942.²⁰ Jeho loajalita vůči panujícím poměrům byla označena za nevěrohodnou („*Er legt heute eine ziemlich loyale Einstellung an den Tag, deren Aufrichtigkeit natürlich bezweifelbar ist.*“), jakkoliv v meziválečném Československu nebyl členem žádné politické strany. Bezpečnostní službě tudíž zjevně zůstala utajena Filipova podpora Akce národní obrody na podzim 1938 (*Gecko 2019b*, 388).

Josef Skutil byl charakterizován jako šovinistický Čech („*chauvinistisch eingestellter Tscheche*“), který je aktivní v České obci sokolské („*Er ist führendes Sokolmitglied.*“), avšak v současné době zachovává loajalitu a chová velký respekt před německými úředními místy. Oceněny byly jeho odborné schopnosti („*wird er als guter Fachmann gewertet*“). Jelikož byl zaměstnán v Moravském zemském muzeu, informace o něm mohly pocházet ze stejného zdroje jako v případě Karla Absolona.

Sporné informace shromážděné o Bedřichu Svobodovi měly pochybnou kvalitu. Bezpečnostní služba jej totiž (zčásti?!) zaměnila za Pravdomila Svobodu, osobnost z oblasti přírodních věd (a jednoho z poválečných ředitelů Botanické zahrady ČSAV v Průhonicích).

U Jiřího Neustupného, jemuž byl věnován samostatný posudek, Bezpečnostní služba upozornila na aféru z dubna 1940, kdy mu bylo vytčeno použití pseudonymu Pertinax pod článkem v *Časopise Národního musea* z roku 1939, v němž označil Slovany za nejstarší národ ve střední Evropě. Šlo ovšem zčásti o zmatečnou informaci. Jiří Neustupný sice v inkriminovaném roce vskutku zveřejnil článek o nejstarším slovanském osídlení Čech, v němž za pomoci tradiční myšlenky o kontinuitě mezi kulturou lužických popelnicových polí a raně středověkými památkami uvažoval o slavnosti Čech již v době bronzové. Nepublikoval ho ale pod pseudonymem (*Neustupný 1939*; srv. též *Sklenář 2014*, 187), ostatně Bezpečnostní služba konstatovala, že „*weder für das Erscheinen dieses Artikels noch für die Autorschaft Neustupnys der Nachweis erbracht werden konnte*“. Problémem zřejmě nebyl přímo obsah článku, ale jeho potenciální anonymita ukrytá za pseudonymem. Proti jmenování Jiřího Neustupného členem Badatelské rady pro pravěk tudíž nebyly vzneseny žádné námitky. Ve srovnání s Janem Eisnerem je zajímavé, že překážku nepředstavovalo ani někdejší členství v národně socialistické straně; směřovaná zjevně byla současná loajalita („*Seine heutige Einstellung kann als loyal bezeichnet werden.*“).

4. ZÁVĚREM...

Posudky vypracované v letech 1940 a 1941 Bezpečnostní službou na české prehistoriky v souvislosti s jejich zamýšleným členstvím v Badatelské radě pro pravěk tvoří jen nepatrnou epizodu z dějin protektorátní archeologie. Přesto jde o epizodu navýsost zajímavou.

Z hlediska věrohodnosti údajů shromážděných Bezpečnostní službou lze totiž konstatovat, že poskytnuté údaje byly zčásti nepřesné, v některých případech dokonce zcela mylné. Fakticky šlo o směs věrohodných informací, nesprávných tvrzení a zjevných denunciací, jež hraničily s pouhými drby (např. Absolonův výrok o německém excísari Vilémovi II. a Adolfu Hitlerovi). Zároveň ovšem část směřovaných informací o politické angažovanosti lustrovaných prehistoriků zůstala Bezpečnostní službě utajena. Je tudíž evidentní, že obecně sdílená představa o Bezpečnostní službě jako vševědoucím informačním centru disponujícím kvalitními informacemi je v případě archeologie evidentně silně problematická.

V širším kontextu je vhodné doplnit, že objektem zájmu Bezpečnostní služby nebyli pouze národnostně čeští prehistorikové, ale také jejich říšskoněmečtí kolegové, včetně Lothara Zotze. Role iniciátora přitom příslušela Úřadu říšského protektora, jehož úředníci (Hans Reinhold, od jara 1941 Wolf von Both) byli až

mokracie. Viz osobní dotazník (J. Böhm), 12. prosince 1940; NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 103, sign. 114-105-3. Srv. *Gecko 2019a*, 271, pozn. 125 s datováním vstupu do Národního sjednocení do roku 1934, ovšem tento údaj citovaný pramen neobsahuje.

20 Viz např. koncept dopisu ministerstva školství a národní osvěty České Zemské školní radě v Čechách, 21. května 1942; NA, fond Ministerstvo školství a kultury – osobní, karton 33, složka Jan Filip, spis čj. 48603/1942.

do reorganizace protektorátní správy v roce 1942 klíčovými osobnostmi protektorátní archeologie. Jejich skutečný vliv však zůstával skryt za zdmi Černínského paláce.

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1

Dopis vedoucího úseku Praha Bezpečnostní služby (H. Böhme) K. H. Frankovi, 23. prosince 1940 (NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 206, sign. 114-208-1; podtrženo a proloženo v originále)

Sicherheitsdienst RFSS
SD-Leitabschnitt Prag
E4-VA2554

Prag-Bubentsch, 23. Dez. 1940.
Sachsenweg
Fernsprecher 77444

An den
Herrn Staatssekretär beim Reichsprotektor in Böhmen u. Mähren
SS-Gruppenführer K. H. Frank.
Prag.

Betr.: Forschungsrat der Anstalt für Vorgeschichte (Archäologisches Institut).

Vorg.: Dort. Schr. vom 13. 11. 1940.

Anlg.: 13.

Anliegend werden die Vorgänge über den Forschungsrat des Archäologischen Institutes zurückgereicht.

Über die von Professor Zotz für den Forschungsrat des Archäologischen Institutes vorgeschlagenen Personen wurde hier folgendes bekannt:

Der Direktor des Staatlichen Archäologischen Institutes in Prag, Dr. Jaroslav Böhme, wurde am 8. 3. 1901 in Holleschau in Mähren geboren. Während seiner Studienzeit an der philosophischen Fakultät der tschechischen Universität unternahm er mehrere Studienreisen ins Ausland, unter anderem eine Stipendienreise nach Italien. Böhme war, bevor er Direktor des Archäologischen Institutes in Prag wurde, Prähistoriker im ehemaligen tschechoslowakischen Staatlichen Archäologischen Institut. Nebenbei schrieb er Artikel für die verschiedenen prähistorischen Fachzeitschriften (*Památky archeologické, prähistorický obzor, časopis olomouckého Musea* und *časopis Matice moravské*). B. war Mitglied und Sekretär des „Congrès international des sciences préhistoriques“ und gehörte der archäologischen Kommission bei der Böhmisches Akademie der Wissenschaften und Künste an. Im Verein der tschechischen Prähistoriker hatte er die Funktion eines Geschäftsführers. Er ist heute Mitglied der NG und soll früher der tschechischen nationaldemokratischen Partei (Kramařpartei) angehört haben, ohne jedoch politisch aktiv hervorgetreten zu sein. In politischer Hinsicht konnte über ihn nichts Nachteiliges in Erfahrung gebracht werden.

Universitätsdozent Dr. Filip, geboren am 25. 12. 1900 in Kotzniowitz bei Münchengrätz, ist Mittelschulprofessor und nur nebenbei Dozent an der Universität. Als Archäologe schrieb er in verschiedenen Fachzeitschriften, z.B. in den „*Památky archeologické*“. Seit 1939 gibt er eine Bibliographie „*Česká praehistorie*“ heraus. Er ist Funktionär des Archäologischen Institutes und Mitglied der archäologischen Kommission der tschechischen Akademie für Kunst und Wissenschaft.

Zur Zeit der Republik gehörte er keiner politischer Partei an. Er legt heute eine ziemlich loyale Einstellung an den Tag, deren Aufrichtigkeit natürlich bezweifelbar ist.

Universitätsprofessor Dr. Eisner, geboren am 26. 4. 1885 in Unter-Bradlo in Böhmen, wohnhaft in Preßburg, Treyova 13, war zur Zeit der Republik Professor der Komensky-Universität in Preßburg, hielt sich jedoch zeitweise in Prag auf, wo er die Funktion eines Konservators des tschechischen Staatlichen Archäologischen Institutes inne hatte. Auf seinem Gebiete trat er mit einigen Schriften und Abhandlungen, so z.B. „*Slovensko v pravěku*“ hervor. Er war Mitglied der tschechischen nationalsozialistischen Partei und ist auch heute noch als Beneschanhänger bekannt.

Der Leiter der Vorgeschichtlichen Abteilung des Landesmuseums in Brünn, Dr. Skutil, wird allgemein als chauvinistisch eingestellter Tscheche, der jedoch sehr zurückgezogen lebt, geschildert. Er ist führendes Sokolmitglied. Im einzelnen ist Nachteiliges über ihn nicht bekannt. Auf seinem Gebiete wird er als guter Fachmann gewertet. Aus verschiedenen seiner Äußerungen geht hervor, daß er vor den deutschen Behörden großen Respekt hat.

Dr. Pravdomil Svoboda ist Assistent an der naturwissenschaftlichen Fakultät der tschechischen Universität und Mitarbeiter im Nationalmuseum. Er war ursprünglich rechtsgerichtet (Faschist); seine Einstellung soll sich jedoch grundlegend geändert haben.

Prof. Dr. Karl Absolon, geb. am 16. 4. 1877 in Boskowitz, ist seit Jahrzehnten Leiter der Zoologischen Abteilung im Mährischen Landesmuseum in Brünn. Als Gelehrter und besonders als Höhlenforscher genießt er Weltruf. Am 1. 1.

1939 wurde er wegen Erreichung der Altersgrenzen pensioniert, jedoch auch weiterhin mit der Fortführung von Ausgrabungen in Unterwisternitz bei Nikolsburg betraut, da er diese Grabungen schon seit Jahren durchführt und bisher für ihn kein Ersatz beschafft werden konnte. Diese Bewilligung ist Prof. Absolon sowohl von der mährischen Landesbehörde als auch von den Wiener Zentralstellen erteilt worden. Vor ungefähr 5 Jahren war A. zweimal bei Gericht angeklagt.

Der eine Fall betrifft einen Rechtsstreit mit Dr. Franz Čupík, Brünn. Damals hatte Absolon bei den Ausgrabungen in Unterwisternitz eine Elfenbeinfigur gefunden, die in wissenschaftlichen Kreisen als Venus von Unterwisternitz bezeichnet wurde. Um die Echtheit dieses Fundes entstand unter den Fachleuten ein heftiger Streit. A. bestätigte, daß die Figur echt sei, worauf sie von obengenanntem Direktor Čupík erworben wurde. Später stellten andere Fachleute fest, daß Absolon wissentlich ein falsches Urteil über das Alter und die Herkunft der Figur abgegeben haben soll. Es kam jedoch zu keiner Verurteilung Absolons.

Der zweite Fall betrifft den Verdacht der Veruntreuung. Absolon erhielt vor einigen Jahren als Vorstand der Zoologischen Abteilung im Mährischen Landesmuseum von einem Forscher einen seltenen Käfer zum Geschenk. Über diese Schenkung wurde auch eine Urkunde angefertigt. A. verkaufte jedoch diesen Käfer später, so daß das Stück dem Museum verloren ging. Dieses Falls nahm sich seinerzeit auch die Presse an und A. wurde des Betruges und der Veruntreuung verdächtigt, konnte jedoch nicht verurteilt werden. Die Angelegenheit war dann Gegenstand eines Disziplinarverfahrens. A. erhielt damals einen strengen Verweis.

Nach einer Vortragsreise durch Schweden wurde A. – es dürfte im Jahre 1937 gewesen sein – vom Exkaiser Wilhelm ersucht, in Doorn einen wissenschaftlichen Vortrag über Mähren zu halten. A. kam diesem Ersuchen nach und erhielt dafür nach seiner Rückkehr nach Brünn ein Bild des Exkaisers. Einem Deutschen, dem er dieses Bild zeigte, erklärte er dabei: „Sehen Sie sich diesen Mann an, ist das ein Mörder? Nein, er ist kein Mörder, sage ich Ihnen, aber Hitler ist ein Mörder, Sie können sich als Deutscher schämen, Ihre Nation geht ja sowieso dem Abgrund entgegen.“ Diese Worte wiederholte er in ähnlicher Weise im Laboratorium der Zoologischen Abteilung. A. unterhielt Beziehungen zu einflußreichen Persönlichkeiten, um diese für seine Zwecke auszunützen. Er verstand es immer ausgezeichnet, für sich und seine Arbeiten Reklame zu machen. Zum Teil scheint er seine wissenschaftlichen Arbeiten auch ganz geschäftstüchtig ausgewertet zu haben. Anlässlich eines wissenschaftlichen Kurses, der vor kurzem im tschechischen Archäologischen Institut stattfand, hielt Prof. A. einen Einführungsvortrag. Er hat sich dabei nicht gescheut, den berühmten polnischen Vorgeschichtspräsidenten Kostrzewski, den Propagandisten für die Theorie vom urslawischen Charakter der Lausitzer Kultur, öffentlich herauszustellen. Prof. Zotz hält auf Grund dieses Vorfalles die Beteiligung des A. an dem vorgeschlagenen Forschungsrat nicht mehr für tragbar.

Für die Zuverlässigkeit der vorgeschlagenen deutschen Mitglieder (den bekannten Ostgermanenforscher Prof. J a h n in Breslau, den Dozenten W i l l v o n s e d e r in Wien, den Prof. P e t e r s e n in Rostock, den Landespfleger Dr. S c h r o l l e r in Teplitz-Schönau, die Universitätsassistentin Dr. C a m i l l a S t r e i t in Köln, früher Prag) verbürgt sich Prof. Zotz persönlich. Nachteiliges wurde über diese Personen bisher hier nicht bekannt.

Der weiter vorgeschlagene deutsche Universitätsprofessor Dr. Leonhard F r a n z, geb. am 25. 10. 1885 in Wien, hatte als Vorgänger von Zotz den Lehrstuhl für Vorgeschichte an der Universität inne und befindet sich jetzt an der Universität Leipzig. F. gehörte als Mitglied der deutschen Gesellschaft der Wissenschaften in der Tschechoslowakei und dem Archäologischen Institut des Deutschen Reiches an. Er schrieb in vielen ehemals tschechoslowakischen Fachzeitschriften und in Zeitschriften des Auslandes. Zur Zeit der Republik hat er sich immer als Deutscher bekannt, nahm jedoch an den politischen Geschehnissen fast keinen Anteil. Nachteiliges wurde über ihn nicht bekannt.

Böhme
SS-Obersturmbannführer

Příloha 2

Dopis vedoucího úseku Praha Bezpečnostní služby (M. Wolf) Úřadu říšského protektora, 18. prosince 1941 (NA, fond Úřad říšského protektora 114, karton 202, sign. 114-204-7; podtrženo a proloženo v originále).

Sicherheitsdienst RFSS
SD-Leitabschnitt
E4-PA8166

Prag-Bubentsch, den 18. 12. 1941
Sachsenweg
Fernsprecher 77444

Vertraulich.

An den
Reichsprotektor in Böhmen und Mähren
Gruppe I/10, z.H. v. Herrn Dr. von B o t h
P r a g.

Betr.: Neustupný, Dr. Jiří, Leiter der vorgeschichtlichen Abteilung des Nationalmuseums in Prag.

Vorg.: Dort I/10 Nr. V 3 2 – 145/41 v. 8. 7. und 20. 11. 41.

N. war z.Zt. der Tschechoslowakei Mitglied der tschechischen nationalsozialistischen Benesch-Partei, hat sich jedoch politisch nicht betätigt. Seine heutige Einstellung kann als loyal bezeichnet werden. N. gehört mit zu den wenigen tschechischen Forschern auf dem Gebiete der Vor- und Frühgeschichte, die von der deutschen Forschung, z.B. im Abwehrkampf gegen die polnischen Machtansprüche, im positiven Sinne zitiert werden konnten.

In den Jahren 1930–32 hat N. in verschiedenen Zeitschriften und Revuen Artikel unter dem Pseudonym „Pertinax“ veröffentlicht. Im April 1940 wurde ihm zum Vorwurf gemacht, einen angeblich im Herbst 1939 in der Zeitschrift des Prager Nationalmuseums und mit Pertinax gezeichneten Artikel, in dem die Slawen als das älteste Volk Mitteleuropas bezeichnet worden sein sollten, verfasst zu haben. Da jedoch weder für das Erscheinen dieses Artikels noch für die Autorschaft Neustupnys der Nachweis erbracht werden konnte und Neustupny selbst durch seine schriftliche Erklärung die Versicherung abgab, im Jahre 1939 und auch später keinen Artikel unter dem Pseudonym „Pertinax“ veröffentlicht zu haben, bestehen deshalb gegen eine Aufnahme Neustupnys in den geplanten Forschungsrat der Anstalt für Vor- und Frühgeschichte keine Bedenken.

i. A. Wolf
SS-Sturmbannführer

LITERATURA

- Blažek, J. 2006:* První profesura pravěké archeologie na Německé univerzitě v Praze. In: J. Hlavová – M. Sýkora (eds.), *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1998–2002. Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 14. Most*, 231–238.
- Blažek, J. – Lutovská, P. 2002:* Prameny k dějinám archeologické památkové péče. Vládní nařízení o archeologické památkové péči z roku 1941. *Archeologie ve středních Čechách 6*, 617–639.
- Gecko, T. 2019a:* Jaroslav Böhm. In: M. Franc – V. Dvořáčková a kol., *Dějiny Československé akademie věd I. 1952–1962. Praha*, 269–277.
- Gecko, T. 2019b:* Jan Filip. In: M. Franc – V. Dvořáčková a kol., *Dějiny Československé akademie věd I. 1952–1962. Praha*, 386–393.
- Hlava, M. 2018a:* Konstituování Badatelské rady pro pravěk (*Forschungsrat für Vorgeschichte*). Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. *Archeologie ve středních Čechách 22*, 7–30.
- Hlava, M. 2018b:* Rozklad a zánik Badatelské rady pro pravěk (*Forschungsrat für Vorgeschichte*). Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. *Archeologie ve středních Čechách 22*, 535–558.
- Hlava, M. 2020:* Jednatelé a dopisovatelé Státního archeologického ústavu. Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. *Archeologie ve středních Čechách 24*, 15–31.
- Hlava, M. 2021:* Protektorátní počátky brněnské odbočky Archeologického ústavu. *Přehled výzkumů 62*, 149–166.
- Hlava, M. v přípravě:* Vznik vládního nařízení o archeologických památkách z roku 1941 (v tisku).
- Mohn, V. 2018:* Nacistická kulturní politika v Protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany. Praha.
- Neustupný, J. 1939:* O nejstarší slovanské kultuře v Čechách (Úvodem k nové výstavě československých památek v Národním museu v Praze). *Časopis Národního musea – oddíl duchovnědný 113*, 1–12.
- Oliva, M. 2014:* Dolní Věstonice I (1922–1942). Hans Freising – Karel Absolon – Assien Bohmers. *Anthropos. Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology – Volumen 37*. Brno.
- Oliva, M. – Kostrhun, P. 2019:* Česká archeologie pod jhem nacismu ve světle interetnických vztahů. *Archeologické rozhledy 71*, 105–137.
- Sklenář, K. 2014:* Pravěká a rané středověká archeologie v dějinách Národního muzea. *Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 40*. Pragae.
- Zajíček, P. – Oliva, M. – Kostrhun, P. 2021:* Karel Absolon. Objevitel, manažer, vědec. Praha.

Die Gutachten des Sicherheitsdienstes zu den tschechischen Prähistorikern. Zur Konstituierung des Forschungsrates für Vorgeschichte in den Jahren 1940–1942

Ein bisher unbekanntes Kapitel aus der Geschichte der Protektoratarchäologie stellen die Gutachten des Sicherheitsdienstes zu den Kandidaten für die Mitgliedschaft im Forschungsrat für Vorgeschichte dar, einem Koordinationsorgan, das beim Archäologischen Institut unter Assistenz von dem Amt des Reichsprotektors im Jahre 1942 errichtet wurde, um die tschechische Protektoratarchäologie zu beherrschen. Der Verlauf der Konstituierung des Forschungsrates für Vorgeschichte wurde sehr ausführlich vor vier Jahren vorgestellt (*Hlava 2018a*). Den ersten konkreten Entwurf mit der Liste der potenziellen Mitglieder erarbeitete im November 1940 Lothar Zotz, ein reichsdeutscher Prähistoriker, der im September 1939 zur Deutschen Karls-Universität in Prag berufen wurde. Dieses Dokument enthielt unter anderem auch die Namen von sechs tschechischen Prähistorikern – Karel Absolon, Jaroslav Böhm, Jan Eisner, Jan Filip, Josef Skutil und Bedřich Svoboda. In den nachfolgenden Monaten hat sich diese Zusammensetzung verändert – Karel Absolon und Jan Eisner sind von der Liste gestrichen worden und im Sommer 1941 wurde statt dessen Jiří Neustupný neu eingegliedert (*Hlava 2018a*, 10, 13, tab. 1). Im Mai 1942 wurden dann diese tschechischen Prähistoriker (d. h. Jaroslav Böhm, Jan Filip, Jiří Neustupný, Josef Skutil und Bedřich Svoboda) in den Forschungsrat für Vorgeschichte ernannt (*Hlava 2018a*, 16).

Der Grund für die Änderung der Zusammensetzung der Gruppe von tschechischen Prähistorikern zwischen November 1940 und Sommer 1941 war aus den damals zur Verfügung stehenden Quellen nicht ersichtlich. Im spezifischen Teil des Fonds Amt des Reichsprotektors im Nationalarchiv in Prag identifizierte man jedoch in den nachfolgenden Jahren Dokumente, die keine Zweifel über das Motiv der Veränderung zulassen. Es waren gerade die Gutachten des Sicherheitsdienstes (Beilage 1–2).

Mit Rücksicht auf die Glaubwürdigkeit der aufgesammelten Angaben lässt sich konstatieren, dass die gestellten Informationen teilweise ungenau und in einigen Fällen sogar ganz irrtümlich waren. In Wirklichkeit handelte es sich um eine Mischung von genauen Informationen, unrichtigen Behauptungen und Denunziationen, die reinem Klatsch nahe gekommen sind. Gleichzeitig blieb ein Teil der maßgebenden Informationen über das politische Engagement der geprüften Prähistoriker dem Sicherheitsdienst verheimlicht. Es ist also evident, dass die allgemein geteilte Meinung über den Sicherheitsdienst als einen allwissenden Informationszentrum, das über qualitätsvolle Informationen verfügte, auch im Fall der Archäologie stark problematisch ist.

Deutsch von *Jana Kličová* und *Miloš Hlava*